

Fremskrittspartiet
Karl Johans gate 25
0159 OSLO

Vår saksbehandler
Amund Johnsrud
+47 97 54 18 42

Vår dato
13.11.2024
Deres dato

Vår referanse
24/00462-22
Deres referanse

Innspill til Fremskrittspartiets partiprogram 2025 - 2029

Norges Bondelag takker for muligheten til å komme med innspill til FrPs program for den nye stortingsperioden.

Nedenfor følger en presentasjon av og argumentasjon for de viktigste forslagene vi spiller inn.

For en samla oversikt over våre innspill og kommentarer, se tabellene til slutt i dokumentet.

Vi vil spesielt peke på disse formuleringene:

Side 41 Linje 14

Norsk næringsliv består i all hovedsak av små og mellomstore bedrifter. Derfor er det spesielt viktig å sikre rammebetingelser som stimulerer til vekst og utvikling for disse. Dette må blant annet skje ved redusert byråkrati og skjemavelde, samt en langsiktig og forutsigbar politikk

Det er veldig bra at FrP så tydelig ser dem som driver næring og egen virksomhet, og er opptatt av å sikre gode og forutsigbare rammevilkår for næringsdrivende. Det er viktig for hele nasjonen og alle vi som bor her.

Omtrent hver tiende private bedrift i Norge er en landbruksbedrift eller tilknytt landbruk. Vi forventer at deres situasjon blir sett og forstått av politikerne. I vårt innspill her har vi en gjennomgang av det framlagte utkastet til program nettopp med det for øye.

Side 67 Linje 41

at ved båndlegging av privat jord skal det gis markedsmessig erstatning

Både i sentrale strøk og utmarksområder som er aktuelle for vern, er det til dels kamp om de attraktive arealene og hva de skal brukes til, eller hvilken status de skal ha. Mange grunneiere opplever at myndighetene innskrenker deres råderett over egen eiendom. Da er det helt

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

nødvendig med klare erstatningsregler som sikrer grunneiere fullverdig erstatning. Vi setter pris på at FrP er tydelige på dette området.

Rovvilt

Norges Bondelag er tilfreds med at Fremskrittspartiet tar på alvor den situasjonen mange bønder i rovdyrutsatte områder lever i og at partiet ser behovet for en balansert politikk som også ivaretar næringsgrunnlaget til husdyrprodusenter i hele landet». For å konkretisere punktet ytterligere foreslår vi følgende endring og tillegg til *side 47 linje 10*:

Vi ønsker et rikt plante- og dyreliv i Norge. FrP legger dagens bestandsmål og den todelte målsettingen om beitedyr og bærekraftige rovdyrbestander til grunn for forvaltningen av rovdyr. I programperioden er det særlig viktig:

- *Å sikre full kompensasjon ved tap av husdyr til rovdyr.*
- *At nødvergeretten blir reell.*
- *At staten gjennom tilskudd i større grad må dekke skadeforebyggende tiltak innenfor forvaltnings-områder for rovdyr.*
- *At staten tar større ansvar og bruker mer ressurser på bestands-registrering og oppfølging av registrerte husdyrtap til rovdyr*

Hva vil Bondelaget?

Vi står ved inngangen til en ny tid.

Verden er mer usikker enn på mange tiår. Nå rammer usikkerheten også Norge i større grad enn tidligere. Vi står midt i en tid hvor krig, klimaendringer og uro må legge føringer for hvordan vi som land skal forvalte fellesskapets ressurser. At vi er en liten og sårbar økonomi gjør konsekvensene større, og valgene vi tar blir viktigere. Nå må vi verne om de grunnleggende verdiene i samfunnet vårt.

I denne nye tiden spiller landbruket, og særlig den norske bonden, en avgjørende rolle. Fra Norges Bondelags side vil vi framheve tre forhold som vi mener det er særlig viktig å utvikle og fornye en politikk for i den kommende storingsperioden. Det er :

Styrke landbruket for å styrke landets beredskap

Verdens befolkningsvekst, krig, klimaendringer, naturkatastrofer og andre ekstreme hendelser skaper økt sårbarhet rundt mat og vann. Norge som nasjon må bruke politiske virkemidler for å sikre vår matforsyningsikkerhet.

Et framtidsetta landbruk i hele Norge

Norsk landbrukspolitik har vært en suksess, med et levende og variert landbruk over hele Norge. Men, distriktsjordbruket er under press. Dessuten stiller klimaendringer, klimakrav og krav til dyrevelferd nye og høye krav til forskning og investeringer.

Bonden skal ha sin rettferdige del av verdiskapingen

Makten i matmarkedet er sentrert rundt noen få ledd. Dette øker avstanden mellom de som produserer maten, og de som spiser den, og vil på sikt kunne true tilliten til norsk matproduksjon. Bondens stilling må styrkes, og det må bli en bedre sammenheng mellom butikkenes salgspris og bondens inntekt.

Innspill til utkast til partiprogrammet

Sammenheng mellom mål og tiltak

I utkastet står det at FrP vil stimulere til effektiv produksjon av trygg, god norsk mat som ivaretar forbrukernes interesser. Samtidig står det at formålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon som samtidig ivaretar beredskapshensyn og at landbruket spiller en rolle for å hindre at kulturlandskapet gror igjen i Norge.

Norges Bondelag mener at den drastiske omleggingen av eksisterende landbrukspolitikk som er skrevet i programutkastet vil føre til at disse målene ikke oppnås. Hovedgrunn er at det er vanskelig å se for seg at det er mulig å opprettholde et landbruk over hele landet under de vilkårene FrPs politikk setter, gitt at programmet vedtas uten store endringer i det framlagte utkastet.

Det står videre at norske matprodusenter skal ha rammebetingelser for produksjon på linje med våre naboland, men at det skal tas hensyn til vårt høye kostnadsnivå og våre spesielle klimatiske og strukturelle forhold. Etter vår oppfatning er mange av forslagene i programmet av en slik karakter at de nettopp ikke tar hensyn til kostnadsnivå, klimaet her nord, eller bruksstrukturen med mange mindre bruk. Gårdsbruk som pga. topografi og andre forhold heller ikke har mulighet til særlig volumvekst.

Vi opplever at programutkastet vil redusere den forutsigbarheten som tross alt finnes for næringsutøverne i landbruket i dag. I en urolig verden bør den nasjonale politikken i stedet bidra til stabilitet og forutsigbarhet, og aller helst framtidstro i tillegg, for å sikre nasjonal matberedskap.

Slik vi leser programutkastet innebærer det en demontering av bærebjelkene for eksisterende landbrukspolitikk:

- Tollvernet for landbrukspolitikk reduseres og på sikt fjernes helt
- Markedsreguleringen avvikles
- Ingen egen eiendomslovgiving for landbruket, Odels- og konsesjonslov, priskontroll og delingsforbud tas vekk. Bare driveplikten beholdes
- Jordbruksavtalesystemet liberaliseres.

Disse bærebjelkene har vært avgjørende for at vi fortsatt har et landbruk over hele landet som ivaretar beredskapshensyn og hindrer at kulturlandskapet gror igjen. De er fortsatt nødvendige i landbrukspolitikken. Selv om FrP ikke fjerner grunnleggende pilarer i landbrukspolitikken sist gang de var i regjering, blei det ført en politikk som stimulerte til å investere i driftsenheter større enn ressursgrunnlaget på gården ga grunnlag for. Det har ført til kraftig strukturendring i mange bygder. I ettertid ser vi at det økte den økonomiske risikoen for mange bønder, spesielt blant unge og nyetablerte, slik at de nå sliter med å få økonomien i drifta til å gå rundt.

En landbrukspolitikk som ikke tar utgangspunkt i ressursgrunnlaget lokalt, er ikke bærekraftig over tid med tanke på rekruttering, driftssituasjon eller bærekraftig produksjon. Å ha en politikk som legger til rette for matproduksjon på små og store bruk over hele landet er helt avgjørende for å opprettholde, helst øke, sjølforsyningen av mat og sikre den nasjonale beredskapen på området.

I tabellene til slutt i dokumentet har vi skissert flere konkrete endringsforslag som vedrører disse punktene i programutkastet.

Dyrevelferd

FrP har både i opposisjon og i regjering vært opptatt av å sikre velferden for alle dyr. Vi ser at dette er tydelig også i det nye programutkastet. Særlig merker vi oss at programmet peker på at veterinærdekningen ikke er god i store deler av landet og dette må det gjøres noe med (*Side 47 linje 47*). Norges Bondelag gir honnør til FrP for å være så klar i denne saken, og anerkjenne betydningen veterinærdekningen har for å opprettholde dyrevelferden.

Når det gjelder det framlagte programutkastet, oppfordrer vi FrP til å formulere en overordnet og prinsipiell holdning til hvordan dyrevelferden i landbruket skal utvikles og hvilke premisser som skal ligge til grunn for regelutformingene. Vi foreslår slå ta inn dette som et nytt ekstra kulepunkt *side 48 linje 12*:

«*Dyrevelferd i landbruket må utvikles på en slik måte at kunnskap om dyr og praktisk produksjon legges til grunn og ivaretar dyr, bonde, nasjonal produksjon, verdikjede og produktets konkurransekraft.*»

Regjeringen har varslet at de vil legge frem en stortingsmelding om dyrevelferd i desember 2024. Den skal i så fall behandles i stortinget i løpet av vårsesjonen 2025. Norges Bondelag (NB) og Norsk Bonde- og Småbrukarlag (NBS) har i sine fellesinnspill stor oppmerksomhet rettet mot systemet for å unngå dyretragedier, bonden som viktigste enkeltfaktor for dyrevelferden, og at nye krav til dyrevelferd må være praktisk og økonomisk gjennomførbare. Vi gir konkrete innspill på regelverk. Pålagte tiltak som går utover bondens og gårdens økonomiske bæreevne må finansieres gjennom offentlige bidrag dersom det ikke dekkes i markedet. Skjer ikke det klarer vi ikke å gjennomføre. Bondelaget har derfor vært opptatt av å dokumentere hva ulike tiltak koster gjennom fire kostnadsnotater som er utarbeidet av AgriAnalyse, se nettsak med lenke til notatene: <https://www.bondelaget.no/nyhetsarkiv/vi-har-regnet-pa-hva-dyrevelferdstiltak-koster>

I tabellene lenger ut i dette brevet har vi også kommentert flere av formuleringene om dyrevelferd mer konkret.

Nedenfor har vi summert opp alle våre konkrete endringsforslag til punktene i programforslaget. De vil, etter vår oppfatning, styrke partiets politikk sett opp mot målene om økt beredskap, landbruk over hele landet og mer rettferdig fordeling i verdikjeden for mat.

Vi har satt opp forslagene i to tabeller. Den første viser våre forslag og kommentarer til kapitlet om landbruk, dvs. til programforslagets side 46 og side 47 - til og med linje 40. Den andre viser forslag og kommentarer til øvrige kapitler i programutkastet.

Landbruk

Side Linje	Komiteens forslag	Vårt endringsforslag	Kommentar/argumentasjon
46 4	Landbrukets konkurransevne må styrkes, og i større grad baseres på markedsøkonomiske prinsipper, slik som landets øvrige næringer	Stryke: « <i>og i større grad baseres på markedsøkonomiske prinsipper, slik som landets øvrige næringer</i> »	Næringa er basert på markedsøkonomiske prinsipper: Privat eiendomsrett, stor grad av markedsstyrt prissetting, bedriftseieren har ansvar for risikoen i drifta.

			Som ei næring basert på biologi og fotosyntese er det ikke målretta å vektlegge disse prinsippene enda sterkere enn det som alt er tilfellet i dag
46 5	Norske matprodusenter skal ha rammebetingelser for produksjon som er på linje med våre naboland, men vi skal ta hensyn til vårt høye kostnadsnivå og våre spesielle klimatiske og strukturelle forhold	Føye til: « <i>og behovet for økt sjølforsyning og bedre nasjonal beredskap</i> »	Viktig å ta med beredskap som faktor å ta hensyn til her.
46 10	Formålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon som samtidig ivaretar beredskapshensyn. Landbruket spiller også en rolle for å hindre at kulturlandskapet gror igjen i Norge.	Endres til: « <i>Målene for landbrukspolitikken skal være:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Matsikkerhet og beredskap</i> • <i>Landbruk over hele landet</i> • <i>Økt verdiskaping</i> • <i>Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser.</i>» 	Landbruksnæringa er forventet å ivareta flere mål enn kostnadseffektivitet. Hensynet til beredskap og nasjonal matsikkerhet er helt sentralt. Det må gjenspeiles i målstrukturen for den offentlige politikken på området.
46 14	Vi ønsker å legge til rette for at bonden selv skal kunne utvikle sin virksomhet. Dette vil vi gjøre ved å erstatte politiske reguleringer og begrensninger med næringsfrihet. Bonden skal kunne bruke de mulighetene et friere matmarked og handel gir.	Stryk	I et avgrensa marked med lav priselastisitet er det nødvendig med reguleringstiltak, for å unngå «race to the bottom». Det må legges til rette for utvikling av landbrukets virksomhet gjennom og innafor de risikoreduserende tiltaka som er i dag. Avvikling vil øke bonden risiko uten tilstrekkelig gevinst.
46 20	Dagens politikk med massive reguleringer og overføringer har ikke fungert. Ved å avskaffe og forenkle lover som i dag begrenser bøndernes frihet, vil landbruket bli bedre rustet til å klare seg på lik linje med andre næringer.	Byttes ut med: « <i>Overføringene til jordbruket har økt kraftig de siste årene, delvis på grunn av den ekstreme kostnadsveksten og flere krav som også øker kostnadene i landbruket</i> »	Økte overføringer de siste årene må sees i sammenheng med den ekstreme kostnadsveksten og begrensende muligheter til å ta ut kostnadsveksten i høyere priser. Politiske krav til dyrevelferd/miljø (som overgang til løsdrift, vannmiljøtiltak for Oslofjorden o.l.) har også økt i omfang. Vi vurderer det som svært lite realistisk at slike

			krav og reguleringer vil bli tatt vekk. Det er derfor nødvendig å kompensere produsentene for de økonomiske kostnadene de medfører.
46 24	Vi vil desentralisere makten i næringen fra politikere og organisasjoner til den enkelte bonde og forbruker	Foreslås endret til: « <i>Vi vil begrense makten til dagligvarekjedene, styrke produsentenes og forbrukernes stilling i varekjeden og begrense matkjedenes adgang til vertikal integrering i matmarkedet.</i> »	For forbruker er det viktigste tiltaket at makta til butikkkjedene reguleres og avgrenses
46 25	Jordbruksavtalesystemet bør gjennomgås, med sikte på en omlegging av avtalesystemet til beste for landbruksnæringen og samfunnet	Endre til: « <i>Bruke jordbruksoppjøret mer aktivt for å nå målet om økt selvforsyning og sikre aktivt landbruk over hele landet</i> »	I ei tid med stor usikkerhet oppfordrer vi de politiske partiene til å ta ansvar for å bevare landbrukets forhandlingsrett, og sikre næringsutøvernes medvirkning der politikk utformes. Jordbruksforhandlingene medfører overordnet at Stortinget og de folkevalgte hvert år har mulighet til en grundig landbrukspolitisk debatt der regjeringen og avtalepartene gis styringssignal.
46 28	Det er et mål å gjennomføre full næringsfrihet for landbruksnæringen. Vi vil gradvis gjennomføre avreguleringer av jordbrukets rammebetingelser og vil i takt med dette gradvis gjennomføre reduksjoner i næringsoverføringene	Foreslås strøket til fordel for: « <i>Lovlig næringsvirksomhet må ikke innskrenkes eller forbys uten at det er framlagt solid faglig grunnlag, som er behandlet i en åpen og demokratisk prosess.</i> <i>Næringsutøveren skal ha full erstatning for dekning av sine økonomiske tap dersom ei lovlig næring blir innskrenket eller forbudt.</i> »	Jfr. kommentar til linje 20: « <i>Økte overføringer de siste årene må sees i sammenheng med den ekstreme kostnadsveksten og begrensede muligheter til å ta ut kostnadsveksten i høyere priser.</i> Dvs. at i dagens markedsøkonomiske system er overføringene til landbruket en forutsetning for reell næringsfrihet. Til forslaget vil vi i stedet påpeke at anslag mot bønders næringsfrihet de siste åra ikke handler om reguleringene i jordbruket, men om forbudet

			mot å drive oppdrett av pelsdyr i Norge. Vi er svært opptatt av å eliminere risikoen for at noe tilsvarende skal skje en gang til. Vi ber FrP bidra her.
46 30	Det skal lønne seg å produsere mye mat og dette må også tilskuddene til næringen gjenspeile. Dette betyr en klarere prioritering av heltidsbønder som lever av å produsere mat. Derfor må tilskuddstaket fjernes	Endres til: « <i>Det skal lønne seg å produsere mer mat og derfor må lønnsomheten i matproduksjonen på den enkelte gård bedres. Utjevning av stordriftsfordeler gjennom tak på tilskudd sikrer matproduksjon på både store og små bruk.</i> »	Tilskuddene skal også rette på markedssvikt, og virke utjavnende. Fjernning av tak kan svekke legitimiteten til tilskuddssystemet.
46 34	Dagens produksjonskvoter og konsesjonsbegrensninger virker konkurransehemmende og hindrer et marked med forbrukermakt, derfor må disse reguleringene avvikles	Stryk	Vil underminere målet om landbruk over hele landet. Alternativet kan raskt bli kontraktproduksjon som vil redusere forbrukermakta enda mer enn i dag. I dag er portvokterfunksjonen dagligvarekjedene har en langt større hindring for utøvelse av forbrukermakt enn de begrensningene som ligger på primærproduksjonen.
46 35	Samvirkenes særordninger og markeds kontroll må avvikles. Produsentene må selv kunne velge om produktene skal selges direkte til forbruker, kjede eller til videreforedling.	Endre til: « <i>Mulighetene for direkte salg fra bonde til forbruker må utvikles videre, eksempelvis gjennom digitale løsninger. Butikk-kjedene må bli mer åpne for å ta inn lokalmat, på produsentenes premisser</i> »	Det samvirkebaserte systemet for markedsregulering er en forutsetning for å ha landbruks over hele landet. Produsentene kan også i dag velge hvilke salgskanaler de ønsker å bruke. Men maktbalansen mellom butikk-kjede og bonde er skeiv og bør endres i bondens favør
46 52	Eiere av gårder er gjenstand for svært inngripende reguleringer knyttet til konsesjonslov, priskontroll, boplikt, delingsforbud og odelslov som Fremskrittspartiet ønsker å fjerne.	Foreslås strøket	Forslaget vil føre til økte eiendomspriser og gjøre det mer vanskelig å basere eiendomspris på brukets inntjening. Det svekker rekrutteringen til næringa og at norsk landbruk fortsatt består av selveiende bønder som er selvstendig næringsdrivende.

47 5	Det er viktig å kunne tilpasse og utvide matvareberedskapen raskt i krisetider.	Foreslås endret: <i>«Det er viktig å tilpasse og utvide matvareberedskapen for å kunne møte krisetider.»</i>	Matvareberedskapen kan ikke slås av og på med en bryter. Må være en langsiktig strategi
47 10	Vi ønsker et rikt plante- og dyreliv i Norge. Det bør søkes opprettholdt en bestand av ørn, jerv, bjørn og gaupe. Forvaltningen av denne må skje lokalt der en har forutsetning for å vurdere situasjonen, og derfor må prioriterte rovdyrsoner avvikles.	Endre til: <i>Vi ønsker et rikt plante- og dyreliv i Norge. FrP legger dagens bestandsmål og den todelte målsettingen om beitedyr og bærekraftige rovdyrbestander til grunn for forvaltningen av rovdyr. I programperioden er det særlig viktig:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Å sikre full kompensasjon ved tap av husdyr til rovdyr.</i> • <i>At nødvergeretten blir reell.</i> • <i>At staten gjennom tilskudd i større grad må dekke skadeforebyggende tiltak innenfor forvaltnings-områder for rovdyr.</i> • <i>At staten tar større ansvar og bruker mer ressurser på bestands-registrering og oppfølging av registrerte husdyrtap til rovdyr</i> 	Det er konkretiseringen og iverksettingen tiltak som etterlyses i rovviltpolitikken, Viktig å være konkret på bestandsmål og å holde på dem og den todelte målsettinga. Bonden skal ikke alene bære ansvaret for å sannsynliggjøre at husdyr faktisk er tapt til rovdyr og bonden må føle seg trygg på at han kan verge om sine beitende dyr Å avvikle soner som ulvesonen er uheldig, det taper beitenæringa på.
47 17	Sette inn nytt punkt om jordvern	Legg til nytt kulepunkt: <i>«at dispensasjoner fra jordvern kan bare gis av nasjonal planmyndighet og til samfunnskritiske formål der det ikke finnes alternativt areal og med høy utnyttelse av arealet»</i>	Avgjørende for beredskapen. Matjorda er en samfunnskritisk ressurs

47 18	at produksjon og priser skal styres av markedet	Endre til: <i>«Norsk landbruk skal i størst mulig grad produsere det forbrukerne etterspør og dekke behov i det nasjonale markedet.»</i>	Vil underminere målet om landbruk i hele landet.. Reduserer stabiliteten for bonde og forbruker For øvrig har overgang fra målpris- til volummodell for de fleste produkter alt medført mer markedsstyrte priser
47 19	liberalisere jordbruksavtalesystemet	Endre til: <i>«Bruke jordbruksoppjøret mer aktivt for å nå målet om økt selvforsyning og sikre aktivt landbruk over hele landet»</i>	Liberalisering vil redusere muligheten til å oppnå politiske mål for jordbruket. Udemokratisk reform.
47 20	gjeninnføre fri eiendomsrett for landbrukseiendommer	Stryk	Vil føre til økte eiendomspriser og mer vanskelig å basere eiendomspris på brukets inntjening.
47 21	fjerne delingsforbudet i jordloven	Stryk	Hvis målet er mer effektivt landbruk, er dette å gå motsatt vei. Svekker driftsgrunnlaget på gården. Kan være problem ved eierskifte.
47 22	avvikle konsesjons- og boplikten for norske statsborgere, samt odelsreguleringer	Stryk	Vil føre til økte eiendomspriser og gjøre det mer vanskelig å basere eiendomspris på brukets inntjening. Vil underminere målet om å ha landbruk i hele landet.
47 23	fjerne systemet med markedsreguleringer og målpriser	Stryk	Å fjerne markedsreguleringen vil underminere målet om å ha landbruk i hele landet. Målprissystemet er tatt vekk for alle husdyrprodukter allerede. Det er beholdt for korn for å ha mulighet til å styre den nasjonale produksjons-fordelingen. Uten målpris for korn er det stor risiko for at store arealer i distrikta går ut av drift, fordi husdyrproduksjonen flyttes til kornområda. Da svekkes selvforsyningen samtidig.
47 24	fjerne produksjonsbegrensninger, som for eksempel kvoteordninger og konsesjonsgrenser	Stryk	Vil underminere målet om å ha land bruk i hele landet. Produksjonen sentraliseres og areal brakklegges i distrikta

47 26	likestille valg av organisasjonsform i landbruket	Stryktes. Er en realitet alt i dag, i stor grad	Dette er mulig alt i dag når det gjelder <i>landbruksforetaket</i> . Det anbefales imidlertid ikke at en inntar selve <i>landbrukseiendommen</i> i et AS. Ved salg eller opphør av virksomheten vil det utløse beskatning å ta eiendommen ut av selskapet.
47 30	opphøve kjerneområdet for rovdyr	Stryktes	Det er uheldig å f.eks. oppheve ulvesonen. Samtidig svært viktig å beholde områder der beite har forrang. Jfr. den todelte målsettingen for rovviltforvaltningen
47 31	samordne forvaltning av rovdyr og landbruk	Endre til: «Overføre rovviltforvaltningen fra Klima- og miljødepartementet til Landbruks- og matdepartementet»	Avhengig av hvilken sektor som blir den førende ved sammenslåing. Er mer målretta å konkret overføre ansvaret for rovvilt til LMD fra KLD

Øvrige kapitler

Side Linje	Komiteens forslag	Vårt endringsforslag	Kommentar/argumentasjon
7 46 og 8 12	Dagens ordning med statsforvaltere fører til ulik forvaltning og ulikt bruk av skjønn rundt om i landet. I tillegg bidrar statsforvalterens innsigelsesrett til å undergrave det lokale selvstyret, spesielt i arealsaker, men også gjennom regionalt planarbeid i regi av fylkeskommunene erstatte statsforvalterembeter med en forvaltningsdomstol	Endres til: «Statsforvalterens innsigelsesrett må ikke undergrave det lokale selvstyret»	Det er vanskelig for oss å se at det er ordningen med statsforvalter som fører til ulik forvaltning og ulikt skjønn. Vår oppfatning er at statsforvalteren nettopp skal påse at nasjonale politiske mål følges opp lokalt, noe som etter vårt syn er viktig f.eks. på et område som jordvern. Men balansen mellom nasjonal politikk og lokal tilpassing er sjølsagt viktig å ivareta. Overgang fra statsforvalter til forvaltningsdomstol, frykter vi kan føre til økt behandlingstid og til mer rettsliggjøring av politikken. Det siste tjener ofte de mest ressurssterke i samfunnet best, som har ressurser til å skaffe seg juridisk assistanse

8 18	gjøre Lov om offentlige anskaffelser mer fleksibel	Føye til: «, <i>for å stimulere til lokale innkjøp av varer og tjenester.</i> »	Offentlige anskaffelser kan være nyttige verktøy for å styrke lokal og nasjonal verdiskaping.
8 41	Kommunen skal i større grad enn i dag få råde over egne arealer. Dette må også innebære en avgrensning av innsigelsesretten i arealsaker, og at disse må avklares i lov.	Føye til: « <i>dispensasjon fra jordvern skal bare gis av nasjonal planmyndighet</i> »	Matjord er en begrenset og samfunnskritisk ressurs. Den må rammes inn av nasjonale politiske føringer
9 12 og 14	• fjerne fylkeskommunens/statsforvalterens /Sametingets/Statens Vegvesens og andre offentlige instansers innsigelsesrett til kommunale plan- og arealvedtak • Redusere nasjonale bestemmelser og føringer i plansaker for å styrke det lokale selvstyret	Endre til: «• <i>gjennomgå fylkeskommunens/...</i> » og «• <i>målrette nasjonale.</i> »	Hensynet til jordvernet er så viktig at det må ivaretas gjennom mekanismer som sikrer at nasjonale mål blir fulgt opp
9 22	Norske interesser sikres best gjennom et forpliktende internasjonalt samarbeid med sikte på internasjonal avspenning, varig fred, en friest mulig verdenshandel og respekt for grunnleggende menneskerettigheter	Endre til: "... <i>fri verdenshandel...</i> "	Vi trenger et solid importvern på landbruk for å kunne opprettholde en produksjon over hele landet og styrke sjølforsyninga. Det legger begrensinger på målet om å gjøre handelen <i>friest mulig</i>
9 30	Forholdene til andre land må bygge på prinsippene om likeverd og frihandel. Frihandel er den beste form for global arbeidsdeling med gjensidige fordeler av samhandel. Etter sikkerhetspolitiske vurderinger bør derfor Norge bygge ned handelsbarrierene mot utlandet bilateralt	Endre til: " <i>Forholdene til andre land må bygge på prinsippene om likeverd og fri og rettferdig handel. Målet for frihandel er å oppnå en global arbeidsdeling som gir gjensidige fordeler av samhandelen. Sikkerhetspolitiske vurderinger må ligge til grunn for å bygge ned handelsbarrierer.</i> "	Jfr. kommentaren over. + I en mer urolig verden må hensynet til nasjonal sikkerhet og beredskap vektlegges mer innenfor de handelspolitiske avveiningene
9 34	Bistandsbudsjettet skal reduseres kraftig.	Endres til: " <i>Prioritere landbruks-bistand og oppfølging av strategien "Kraftsamling mot svolt" med styrking særlig av kvinnelige småbønder for matsikkerhet lokalt</i> "	Bistand til matsikkerhet og nasjonal matproduksjon i utviklingsland må styrkes. Dette er viktig både for landene selv og den globale matsikkerheten

11 51	arbeide for et fortsatt nei til norsk medlemskap i EU		Det er bra at FrP tar et tydelig standpunkt mot norsk EU-medlemskap
12 5	at Norges handel med EU skal styres gjennom EØS-avtalen, men deler av EØS avtalen bør reforhandles og forbedres for å ivareta norske interesser	Endre til: «Ivareta og beskytte norske interesser gjennom vårt forhold til EU og EØS-avtalen ved å koordinere oss bedre, bruke handlingsrommet og intensivere innsatsen mot Europa»	Støtter intensjonen, men norske interesser må forvaltes bedre innenfor den eksisterende avtalen. Det er det viktigste på kort sikt.
13 1	innføre frihandel ved å bygge ned import-restriksjoner som særlig rammer utviklingsland	Stryk	Jfr. kommentar til side 9 linje 34. I tillegg er det bedre for langsiktig matvaretrygging i utviklingslandene å bli mer sjølforsynte, derfor må bistand til produksjon for egne markeder styrkes i stedet
39 44	Høye tollsatser og beskyttelsesregimer fører til at varer blir dyrere for forbrukere. Spesielt på matområdet er tollsatsene høye, men også på andre områder bidrar høye tollsatser til mindre utvalg og dyrere varer for forbrukere og næringsliv.	Stryk	Underminerer målet om landbruk i hele landet og motvirker muligheten for å opprettholde/øke sjølforsyningen
39 50	Norske tollsatser og beskyttelsesregimer bør derfor gradvis fjernes/reduceres.	Stryk	Underminerer målet om landbruk i hele landet og motvirker muligheten for å opprettholde/øke sjølforsyningen
40 1	at norske tollsatser og ensidige beskyttelsesregimer fjernes over tid	Stryk	Underminerer målet om landbruk over hele landet og motvirker muligheten for å opprettholde/øke sjølforsyningen
40 5	bruke internasjonale forhandlinger til å sikre markedsadgang for videreforedlede norske fiskeprodukter	Suppleres med: "...så lenge det ikke går på bekostning av nasjonal matproduksjon og sjølforsyning."	Norge bør unngå å kople landbruk – fisk i internasjonale forhandlinger. De nasjonale interessene er ulike her, siden landbrukets oppgave er å dekke hjemmemarkedet og sikre sjølforsyning, mens fisken eksporteres stort sett lite bearbeida.

40 46	Vi vil ha nasjonal kontroll over naturressursene for å sikre at arbeidsplasser, hovedkontor og utviklingsarbeid blir i Norge.		Bra. Må følges opp av lovmessige tiltak. Eks. konsesjonslover.
40 53	ha færre og enklere innrapporteringer til det offentlige		Bra
41 5	bruke andre virkemidler enn subsidier overfor næringslivet	Endre til: «bruke <i>flere</i> virkemidler enn subsidier overfor næringslivet»	Må ha mulighet til å bruke subsidier der det er målretta og til å sikre nasjonale interesser
41 14	Norsk næringsliv består i all hovedsak av små og mellomstore bedrifter. Derfor er det spesielt viktig å sikre rammebetingelser som stimulerer til vekst og utvikling for disse. Dette må blant annet skje ved redusert byråkrati og skjemavelde, samt en langsiktig og forutsigbar politikk		Bra. For landbrukets del er langsiktighet og forutsigbarhet spesielt viktig
41 33	Av hensyn til nyskaping er det viktig å forenkle skatteleggingen av enkeltpersonforetak, styrke sosiale rettigheter for selvstendig næringsdrivende og øke grensen for årlig MVA-rapporteringen.	Stryke: «og øke grensen for årlig MVA-rapporteringen.»	Bra at FrP vil styrke sosiale rettigheter for sjølstendig næringsdrivende. Når det gjelder å heve grensa for MVA-rapportering kan det gjøre det enklere, men samtidig mindre lønnsomt for små næringsdrivende. Innkjøp av varer og produksjonsmidler vil bli 25 % dyrere
41 41	Øke grensene for revisjonsplikt og for årlig MVA-rapportering	Stryk	Jfr. kommentar over.
41 42	• forenkle krav til HMS for små bedrifter		Vi støtter en intensjon om å gjøre det enklere for små bedrifter å oppfylle krav til HMS, men forutsetter at det ikke medfører et A- og B-lag innen HMS i næringslivet.
41 43	• erstatte den aktive næringspolitikken med skattelettelse og et forutsigbart skattesystem	Endre til: « <i>Sikre et forutsigbart skattesystem</i> »	Vi trenger både aktiv næringspolitikk og et forutsigbart skattesystem
41 44	motivere det offentlige til å gjøre innovative innkjøp	Føye til: « <i>Motivere og legge til rette for innovative og lokale innkjøp</i> »	Offentlige anskaffelser kan være et viktig verktøy for å stimulere lokalt næringsliv

42 40	Gjennom generelle rammebetingelser må det legges til rette for at verdiskaping opprettholdes og utvikles i hele landet	Endre til «gjennom gode rammebetingelser...»	Landbruket har særskilte karakteristika som gjør det nødvendig med tilpassing av generelle betingelser for næring til forholdene slik de er for landbruket
43 1	En av de viktigste utfordringene for næringslivet i distriktene knytter seg til samferdsel. Transport av varer til kunder og markeder er en betydelig utfordring Derfor må det bygges mer infrastruktur i hele landet. Enkelte større investeringer i viktig infrastruktur bør kunne finansieres direkte gjennom et eget langsiktig investeringsbudsjett.		Bra. Spesielt viktig for jord- og skogbruket.
43 8	gi lokalsamfunn muligheten til å utnytte naturressurser for å skape arbeidsplasser		Bra. Viktig med godt samspill med grunneier
43 9	hindre at offentlige eller private bedrifter gis særfordeler som fører til konkurransevridning		Vi legger til grunn at landbrukssamvirkets rolle som markedsregulator kan videreføres.
43 13	sikre at verdiskaping fra naturressurser kommer lokalsamfunnene til gode.		Bra
45 54	Nytt kulepunkt til Havbruk	Nytt kulepunkt føyes til: «Hensynet til en bærekraftig forvaltning av villaksen må tillegges større vekt enn i dag innenfor utviklingen av sjømatnæringa.»	Jfr. også side 67 linje 49 og 51: • stille strenge krav til oppdrettsnæringen for å unngå rømminger og fortregning av villaks • styrke uavhengig forskning på smittepresset fra havbruket til villfisk
47 44	Fremskrittspartiet ønsker å etablere et dyrepoliti i hele Norge for å sikre dyrenes velferd	Foreslås strøket	Vi er urolige for at det vil gå ut over ressurstilgangen til Mattilsynet som har et stort og viktig samfunnsoppdrag også på dyrevelferd.
47 47	Det er uholdbart at store deler av landet ikke har tilfredsstillende tilgang til veterinærtjenester, og at dette bidrar til lokale forskjeller når det gjelder dyrevelferd		Veldig bra at dette adresseres i programforslaget

48 1 og 48 4det er på tide med en grundig gjennomgang av Mattilsynet med tanke på organisering og erfaring og kompetanse hos inspektørene. Vi ønsker en reform av Mattilsynet der det blir satt tydeligere krav til ledelse, organisering og ansvarsfordeling og til faglig kompetanse og erfaring til å gi råd og veiledning	Slå sammen og endre til: <i>«Mattilsynet må få økte ressurser for å sikre tilstedeværelse i hele landet, og til økt kompetansebygging slik at de gjør en best mulig jobb for dyra og dyreholderne.»</i>	Mattilsynet omorganiserer akkurat nå fra regioner til tilsynsdivisjoner. Vi mener det ikke er riktig å bruke ressurser på enda mer omorganisering og reformering, men heller bruke dem direkte på å øke kapasitet og kompetanse i etaten
48 12	Nytt punkt om grunnlag for videreutvikling av dyrevelferd i landbruket	Nytt kulepunkt: <i>«Dyrevelferd i landbruket må utvikles på en slik måte at kunnskap om dyr og praktisk produksjon legges til grunn og ivaretar dyr, bonde, nasjonal produksjon, verdikjede og produktets konkurransekraft.»</i>	FrP bør formulere en overordnet og prinsipiell holdning til hvordan dyrevelferden i landbruket skal utvikles og hvilke premisser som skal ligge til grunn for regelutforming
48 12	sikre et operativt dyrepoliti i hele landet	Stryk	Bør prioriterte Mattilsynet framfor å spre ressursene og bygge opp flere offentlige etater
48 13	gi strenge straffer for mishandling og vanskjøtsel av dyr	Stryk	Straffenivå er strengt allerede og godt dekket opp i gjeldende dyrevelferdsregelverk, Vold mot dyr blir betraktet som mer alvorlig enn skade på eiendom. Det ser man ut fra forbud mot vold og mishandling, samt hjelpeplikt og varslingsplikt i dyrevelferdsloven. Jfr. f.eks. dyrevelferdslova § 3 Det er også gitt særskilte regler om forbud mot vold og mishandling av dyr som fanger opp disse punkta. Det er neppe grunn til flere presiseringer i regelverket. Er for øvrig straff beste metode dersom årsak til vanskjøtsel er dårlig psykisk helse?
48 18	reformere Mattilsynet og gjøre organisasjonen bedre rustet til å sikre god dyrevelferd	Se forslag og kommentar side 48 linje 1	Det er uansett dyreholders ansvar å følge regelverket. Mattilsynet fører tilsyn med at

		og side 48 linje 4	folk gjør jobben sin. Ingen myndighet kan sikre god dyrevelferd, men de kan legge til rette gjennom målretta aktiviteter som tilsynskampanjer, veiledning i regelverk, risikobasert tilsyn, dokumentasjonskrav osv.
48 19	sikre at det brukes minst mulig antibiotika i dyrehold i Norge	Endre til: « <i>Friske dyr trenger ikke antibiotika. Dyrehelsen skal prioriteres for å sikre lavest mulig antibiotikaforbruk.</i> »	Det er dyrehelsen som styrer bruken av antibiotika i husdyrholdet. Ved å fokusere på at den er så god som mulig og innrette rammevilkår og virkemidler for å oppnå god dyrehelse, vil antibiotikaforbruket minimeres.
48 50	Dagens ordning med konsesjon på skogeiendommer hindrer et effektivt marked, er prisdempende og begrenser selgers vilje til å legge skogeiendommer ut for salg. For å styrke investeringslyst og driftsgrunnlaget på skogeiendommer vil vi fjerne konsesjonsplikten på skogeiendommer.		Se forslag og kommentar til side 49 linje 5
49 1	Et lovpålagt eierskap organisert som enkeltpersonforetak er til hinder for investeringer. Fremskrittspartiet vil likebehandle eierskap uavhengig av organisasjonsform.	Strykes	Valg av organisasjonsform er mulig alt i dag når det gjelder <i>landbruksforetaket</i> . Det anbefales imidlertid ikke at en inntar selve <i>landbrukseiendommen</i> i et AS. Ved salg eller opphør av virksomheten vil det utløse beskatning å ta eiendommen ut av selskapet.
49 5	endre konsesjonsloven for å skape et fritt marked for kjøp og salg av skogeiendom, også om denne er bebygd og har et ubetydelig dyrket jordareal.	Endre til: « <i>tillate skog omsatt på en måte som kan fremme aktiv forvaltning og aktivt eierskap, innenfor rammen av et konsesjonsregelverk som sikrer nasjonalt og lokalt eierskap</i> »	Vi mener det er et mål å øke det lokale eierskapet, Da må det finnes en styringsmekanisme som konsesjonsloven. Ellers vil før eller seinere skogressursene bli kjøpt av dem som har størst betalingsvilje, uavhengig av om de er norske eller utenlandske. Det siste bør unngås ut fra en sikkerhetspolitisk vurdering

49 20	(Reindrifts-)Næringen bør utøves så fritt som mulig, og det offentlige ansvar bør begrenses til en fornuftig ressursforvaltning av offentlige beitemarker		Vi adresserer behovet for konfliktdemping reindrift-landbruk Se forslag i neste rad
49 29	Nytt kulepunkt om landbruk – reindrift	Føye til « <i>Jobbe aktivt med tiltak for å dempe konflikt mellom jordbruk og reindrift, og samtidig kreve at sanksjonene som skal forebygge konflikt blir brukt effektivt.</i> »	Dette er veldig viktig for de berørte lokalsamfunnene.
51 2	Nytt punkt om mineralnæring og grunneierrettigheter	Legge til: « <i>Ivareta og styrke grunneiers posisjon ved utvinning av statens mineraler.</i> »	Det er viktig at grunneiers interesser, økonomisk og på annen måte, blir tatt bedre hensyn til. Minerallovutvalget hadde dissenser på dette punktet.
52 10	at det foretas en vurdering av om lov om god handelsskikk bør utvides til også omfatte storkjøkken/serveringsbransjen		Bra
52 12	Nye punkter fra linje 12 Om regulering av dagligvarebransjen og om egne merkevarer (EMV).	Legge til ny tekst: « <i>Gjennomføre tiltak for å forbedre konkurransen i dagligvaremarkedet og hele verdikjeden. Det inkluderer merking av EMV og begrunnelsesplikt ved ulike påslag for EMV og uavhengige merkevarer, mer åpenhet og konkurranse for distribusjon</i> »	Dette er tiltak som vil bidra til å bedre konkurransen i dagligvaremarkedet.
67 23	Kommunene skal forvalte lov om motorferdsel i utmark. Norge har store avstander, spredt bosetting og et næringsgrunnlag sterkt knyttet til primærnæringene, turisme, jakt og fiske. Vi vil ha en svært fleksibel holdning til bruk av motorisert ferdsel i mange deler av landet, som også vil legge til rette for næringsvirksomhet i distriktskommuner.	Føye til: « <i>Skillet mellom nyttekjøring og annen kjøring må likevel opprettholdes, og grunneiere må kunne si nei til motorferdsel på sine eiendommer.</i> »	Motorferdsel må ikke være til ulempe for næringsdrift/landbruk på arealene

67 33	Det bør være en prioritert miljøpolitisk oppgave å bevare og styrke de norske villaksstammene.	Endre fra: «Det bør være en miljøpolitisk oppgave..» til: «Det må være en politisk oppgave... »	Dette er ei viktig oppgave som også er mer enn en sektorinteresse
67 34	Nytt kulepunkt etter linje 43 Om de lokale fjellstyrene	Legge til nytt kulepunkt: «Styrke de lokale fjellstyrene og deres oppgaver med natur- oppsyn, skjøtsel og veiledning ved å innføre lokal forvaltning for statsgrunn i Troms og Nordland som sikrer lokalsamfunnene større innflytelse og verdiskaping, og som samtidig ivaretar samiske interesser».	Lokal medvirkning i statsallmenningene blir ivare tatt av de lokale fjellstyrene. Det er fjellstyrer i alle statsallmenninger i Norge til og med Nord-Trøndelag. I Finnmark er lokal medvirkning sikra gjennom Finnmarksloven. I Nordland og Troms vil imidlertid staten råde aleine, og nekter kommunene å opprette fjellstyrer. Staten tilbyr dårligere vilkår til bønder og andre næringsdrivende på statsgrunn der enn i resten av landet.
69 47	Nytt kulepunkt etter linje 47	Legge til nytt kulepunkt: " <i>Egne midler må gis til sikringstiltak av flomutsatt matjord og til gjenoppbygging etter ekstremværhendelser som inkluderer skadeforebygging. Masseuttak i flomutsatte elvestrekninger og andre tiltak for å forebygge oversvømmelser må tillates.</i> ".	Sikringstiltak i landbruket faller mellom to stoler. I dag blir det ikke gitt statlig støtte til å gjenoppbygge flomsikringsanlegg av matjord verken gjennom støtteordningene til NVE eller over den statlige naturskadeerstatningsordningene. Det er billigere å forebygge enn å erstatte, så disse sikrings tiltakene er svært viktige. Det må derfor bevilges egne midler til å sikre matjord. Masseuttak vil være aktuelt som forebygging i noen flomutsatte elvestrekninger
70 3	kreve at prinsippet om å prioritere de tiltakene som gir størst utslippskutt til lavest mulig pris, er førende i gjennomføringen av klimapolitikken	Føye til etter, som eget kulepunkt: «Klimaavtalen med jordbruket ligger fast og tiltakene i Landbrukets klimaplan må prioriteres.»	For jordbrukets del er utslippskutt til lavest mulig pris for upresist. Basert på en tolkning i tråd med Miljødirektoratets «Klimakur» vil de utslippskuttene som gir størst effekt i jordbruket, være å redusere produksjonen. Det må unngås.

70 22	Nytt punkt om klimaforebygging	Legge til nytt kulepunkt: <i>«øke kommunenes evne og kapasitet/finansiering til å forebygge ras, flom, skred gjennom bedre regionalt samarbeid, planverk og støtte kartlegging- og kompetansetiltak i kommunene.»</i>	Dette blir en særlig viktig oppgave for kommunene framover, og arbeidet må følges av økonomiske midler, siden det er konkrete tiltak som må gjennomføres. Kommunene kan effektivisere, men det krever likevel mer penger å gjennomføre slike tiltak.
73 16	Øke bevilgningene til rassikring og viltsikring av veinettet		Bra
87 5	Fremskrittspartiet har en positiv holdning til mulighetene som åpner seg ved forskning og bruk av gen- og bioteknologi. Vi mener derfor at Norge ikke skal ha en strengere regulering enn andre land det er naturlig å sammenlikne med	Forslag til endring: <i>«Fremskrittspartiet har en positiv holdning til mulighetene som åpner seg ved forskning og bruk av gen- og bioteknologi. Vi vil vektlegge åpenhet og tillit i framtidig regulering av genteknologi. Tillit til norsk produksjon må veie tyngst. Norge vil følge EU i regelutvikling, men beholde retten til å gjøre egne vurderinger basert på føre var-prinsippet, bærekraft, samfunnsnytte og etikk.»</i>	Programmet bør konkretisere mer det som skrives om praksis og regelverk i Norge sammenlignet med andre land

Avslutning

En styrket selvforsyning krever en tydelig plan, der Norge tar et større ansvar for egen matproduksjon. Ved å ta hele landet i bruk, utnytter vi ikke bare ressursene våre bedre, men vi styrker også vår nasjonale beredskap.

Historien om norsk matproduksjon er en fortelling om å spille på lag med naturen i kombinasjon med teknologiske endringer som har medført betydelig omstilling. Den norske bonden har vist en stor evne til å effektivisere og øke produktiviteten. En fremtidig norsk matproduksjon forutsetter at bonden har mulighet til å investere i fremtidsrettede løsninger. I 2025 skal våre folkevalgte ta nye og store valg om fremtiden for norsk landbruk, og det norske folk skal velge nye tillitsvalgte for neste stortingsperiode.

Utfordringene er mange, men det er også mulighetene. Nye tider krever mer av bonden og mer av landbrukspolitikken.

Valgene vi tar i dag blir avgjørende for om vi lykkes.

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Sigrid Hjørnegård

Sigrun Pettersborg